

РЕСУРСНО-РЕКРЕАЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ІНДІЇ

Проаналізовано територіальне розміщення природних та культурно-історичних об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Індії. Проведено групування штатів Індії за рівнем забезпеченості культурно-історичними об'єктами національного значення. Висвітлено динаміку відвідувань цих об'єктів іноземними і внутрішніми туристами за 2008-2011 рр.

Ключові слова: культурна та природна спадщина, туристсько-рекреаційні домінанти, об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Проанализировано территориальное размещение природных и культурно-исторических объектов Всемирного наследия ЮНЕСКО в Индии. Проведено группирование штатов Индии по уровню обеспеченности культурно-историческими объектами национального значения. Освещена динамика посещений этих объектов иностранными и внутренними туристами за 2008-2011 гг.

Ключевые слова: культурное и природное наследие, туристско-рекреационные доминанты, объекты Всемирного наследия ЮНЕСКО.

The spatial distribution of India's cultural and natural UNESCO World Heritage Sites is analyzed. The grouping of Indian states on the basis of provision of cultural resources is provided. The dynamics of international and domestic tourist arrivals to this sites for the years 2008-2011 is revealed.

Keywords: cultural and natural heritage, recreational and tourist dominants, UNESCO World Heritage Sites.

Постановка проблеми та аналіз останніх публікацій. Для розвитку різних видів туризму наявність пам'яток Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО має важливе значення. Статус об'єкту Всесвітньої спадщини сприяє збереженню і охороні унікальних природних та культурних комплексів, раціональному природокористуванню та розвитку екологічних видів туризму, формує імідж та підвищує атрактивність територій, сприяє її популяризації, забезпечує пріоритетність в залученні фінансових коштів, сприяє організації моніторингу і контролю за станом збереження природних і культурних об'єктів.

Питання дослідження туристсько-рекреаційної сфери Індії викладені в працях вітчизняних та зарубіжних вчених [1, 5, 7, 10], аналіз об'єктів ЮНЕСКО, питання їх ролі у розвитку туризму та менеджменту висвітлені у працях [6, 8-9]. Інформативними є матеріали досліджень та статистичні матеріали низки зарубіжних установ та організацій [11-14].

Мета статті – висвітлити забезпеченість штатів Індії природною та культурною спадщиною світового значення.

Виклад основного матеріалу. Об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО як туристсько-рекреаційні домінанти виступають своєрідними «каркасними» елементами туристської природної та культурної спадщини (варто зазначити, що існують інші погляди на поняття «домінанта» в туризмі і рекреації (Ресурсно-рекреаційна домінанта – стійкий у просторі і часі вид рекреації, туризму, чинником розвитку якого є відповідна

суспільно-економічна база і попит (Бейдик О.О., 2010 р.))). І.В. Зорін та В.О. Квартальнов зазначають, що необхідний і достатній час для огляду об'єктів певною мірою визначається їх доступністю та екскурсійними маршрутами; уявлення туристів про цінність культурних комплексів не завжди співпадає з оцінками спеціалістів і залежить від індивідуальних особливостей туриста (наприклад, інтерес до об'єктів культури може визначається модою) [3]. Статус об'єкта світового значення, безсумнівно, сприяє його популяризації і дає пріоритетність при включенні до туристського маршруту.

Згідно конвенції ООН про охорону Всесвітньої культурної і природної спадщини, до культурної спадщини належать [13]:

- *пам'ятки*: твори архітектури, монументальної скульптури й живопису, елементи та структури археологічного характеру, написи, печери та групи елементів, які мають видатну універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва чи науки;
- *ансамблі*: групи ізольованих чи об'єднаних будівель, архітектура, єдність чи зв'язок з пейзажем яких є видатною універсальною цінністю з точки зору історії, мистецтва чи науки;
- *визначні місця*: твори людини або спільні витвори людини й природи, а також зони, включаючи археологічні визначні місця, що є універсальною цінністю з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології.

До природної спадщини належать:

- *природні пам'ятки*, створені фізичними й біологічними утвореннями або групами таких утворень, що мають видатну універсальну цінність з точки зору естетики чи науки;
- *геологічні й фізіографічні утворення й суворо обмежені зони*, що є ареалом видів тварин і рослин, які зазнають загрози й мають видатну універсальну цінність з точки зору науки чи збереження;
- *природні визначні місця чи суворо обмежені природні зони*, що мають видатну універсальну цінність з точки зору науки, збереження чи природної краси.

В Індії зосереджений значний потенціал природних та культурно-історичних туристсько-рекреаційних ресурсів. 3676 культурно-історичних об'єктів мають статус національного значення. Аналізуючи статистичні дані [12], доцільно ранжувати штати Індії за забезпеченістю культурною спадщиною національного значення, виділивши наступні групи:

1) Штати Аруначал-Прадеш, Мегхалая, Мізорам, Маніпур, Нагаленд, Тріпура, Сіккім, Пондішері, (1-10 об'єктів; низький рівень);

2) Штати Джаркханд, Гоа, Керала, Пенджаб, Уттаракханд, Хімачал-Прадеш, Чхаттісгарх (11-50 об'єктів; нижче середнього);

3) Штати Ассам, Джамму і Кашмір, Біхар, Орісса, Хар'яна (51-100 об'єктів; середній рівень);

4) Штати Андхра-Прадеш, Гуджарат, Раджастхан, Західний Бенгал, національний столичний округ Делі (101-200 об'єктів; вище середнього);

5) Штати Карнатака, Мадх'я-Прадеш, Махараштра, Тамілнад, Уттар-Прадеш (понад 200 об'єктів; високий рівень).

Відповідно до результатів рейтингової оцінки та градації 139 країн світу, проведеної Всесвітнім економічним форумом та Всесвітньою радою з подорожей та туризму (WTTC), Індія в 2010 р. посіла 8 місце за забезпеченістю природними рекреаційно-туристськими ресурсами, і 24 місце - за забезпеченістю культурно-історичними; загальний бал складає 4,9 (з 7 максимальних) [7].

Зокрема, до списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в Індії станом на 2011 р. включено 28 об'єктів (з них 5 природних та 23 культурно-історичних) (табл. 1). На внесення до списку претендує ще 31 об'єкт (з яких до 10 об'єктів є природними). Індія посідає 7 місце в світі (разом з Великою Британією, в якій нараховується аналогічна кількість пам'яток) за кількістю об'єктів, занесених до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (після Італії, Іспанії, Китаю, Франції, Німеччини та Мексики).

Таблиця 1. Об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО на території Індії

№	штат	Назва об'єктів, рік внесення до списку ЮНЕСКО
1	Махараштра	Печери Аджанти, Печери Еллори (1983), Печерні храми острова Елефанта (1987), Вокзал Чхатрапаті-Шіваджі, Мумбаї (2004)
2	Національний столичний округ Делі	Гробниця Хумаюна, Мінарет Кутб-Мінар (1993), Червоний форт (2007)
3	Уттар-Прадеш	Форт в Агрі, Тадж-Махал (1983), Фатехпур-Сікрі (1986)
4	Мадх'я-Прадеш	Пам'ятники Кхаджурахо (1986), Буддистські пам'ятники Санчі (1989), Скельні укриття в Бхімбетці (2003)
5	Тамілнад	Група пам'ятників у м. Махабаліпурам (1984), Храми Чоли (1987, 2004)
6	Раджастхан	Національний парк Кеоладео (1985), Обсерваторія Джантар-Мантар, м. Джайпур (2010)
7	Карнатака	Група пам'ятників у Хампі (1986), Пам'ятники Паттадакала (1987)
8	Ассам	Національний парк Казіранга (1985), Національний парк та заповідник Манас (1985)
9	Гоа	Храми і монастирі Гоа (1986)
10	Орісса	Храм сонця в Конарку (1984)
11	Західний Бенгал	Національний парк Сундарбанс (1983)
12	Уттаракханд	Національні парки Нанда-Деві і Долина Квітів (1988, 2005)

13	Біхар	Храм Махабодхі (2002)
14	Гуджарат	Археологічний парк Чампанер-Павагадх (2004)
15	6 штатів	Гірські залізниці Індії: Дарджилінзька Гімалайська (1999) (штати Сіккім, Західний Бенгал) Нілгірі (2005) (штат Тамілнад) Калка-Шімла (2008) (штати Хімачал-Прадеш, Хар'яна, Уттар-Прадеш)

Станом на 2011 р. в Індії зареєстровано 102 національних парки загальною площею 39888 км² (1,21% від площі Індії), 515 заповідників, 10 резерватів слонів, 39 резерватів тигрів, 15 біосферних заповідників, інших резерватів та природоохоронних територій – 51 [14]. Однак, на сьогоднішній день лише 5 національних природних парків набули статусу об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Серед них: національні парки Казіранга, Кеоладео, Манас, Сундарбанс, Нанда-Деві і Долина Квітів, які розміщені в північно-східних штатах Індії (Ассам, Західний Бенгал, Хар'яна, Уттаракханд). Для північних та північно-східних територій Індії характерна економічна відсталість – в штатах Уттар-Прадеш, Біхар, Ассам, Нагаленд найнижчі показники ВВП на душу населення порівняно з іншими штатами [12]. Одним із шляхів подолання економічних проблем цих територій є розвиток туризму. Безперечно, отримання деякими об'єктами статусу всесвітньої природної спадщини сприяє підвищенню туристичної привабливості країни і, відповідно, зростанню інтенсивності в'їзного турпотoku.

В 2010 р., за даними Міністерства туризму Індії, чисельність міжнародних туристських прибуттів досягла 5,6 млн. осіб. Найбільш відвідуваними штатами Індії є Тамілнад (17,3% від загальної кількості прибуттів), Махараштра (14,6%), Делі (14,3%), Уттар-Прадеш (11,2%), Західний Бенгал (8,6%). Перераховані штати забезпечені культурно-історичними об'єктами національного значення – наприклад, в шт. Уттар-Прадеш 742 об'єкти (найбільший показник по країні), в шт. Тамілнад – 413. У структурі турпотоків значною є частка туристів (іноземних і внутрішніх), яка у якості домінуючого у рекреаційному часі має час, витрачений на об'єкт ЮНЕСКО, про що свідчать дані по кількості відвідувань об'єктів (табл. 2). Аналіз статистичних даних свідчить про тенденцію до зростання кількості відвідувань зазначених об'єктів ЮНЕСКО. Так, якщо протягом березня 2008 – квітня 2009 рр. Тадж-Махал відвідали майже 510 тис. іноземних туристів, то у 2010-2011 рр. – понад 623 тис. осіб. Кількість відвідувань природних об'єктів також зростає. В 2009 р. Протягом 2001 р. національний парк Казіранга відвідали 7 тис. іноземних туристів, то у 2010 р. – понад 17 тис. Щодо внутрішніх туристів, то у 2010 р. 3,4 млн. осіб відвідали парк Казіранга (варто зазначити, що площа парку складає 430 км²). Значним є рекреаційне навантаження на

культурні об'єкти. Так, наприклад, загальна кількість відвідувачів Тадж-Махалу, що розташований на території саду Великих Моголів площею 17 га, в 2010 р. становила понад 4,8 млн. осіб.

Таблиця 2. Кількість відвідувачів культурно-історичних об'єктів ЮНЕСКО за 2008-2011 рр.

складено за даними Археологічного управління Індії [11]

Штат	Назва об'єкту	Кількість відвідувачів, осіб					
		2008-2009 рр.		2009-2010 рр.		2010-2011 рр.	
		Внутрішні туристи	Іноземні туристи	Внутрішні туристи	Іноземні туристи	Внутрішні туристи	Іноземні туристи
Махараштра	Печери Аджанти	335530	23152	362448	27194	27827	-
	Печери Еллори	566287	14533	900483	27904	2168716	32276
	Печери Елефанта	261806	20652	299903	22187	324959	22755
Столичний округ Делі	Гробниця Хумаюна	267700	195246	309186	208490	406373	232341
	Мінарет Кутб-Мінар	2130406	234768	2297296	899400	2591538	295159
	Червоний форт	2226017	130953	2398783	141516	2292110	144667
Уттар-Прадеш	Форт в Агрі	1313009	309639	1447226	383025	1437513	339146
	Тадж-Махал	2622956	509681	2970221	581418	4181228	623944
	Фатехпур-Сікрі	290148	163757	303191	179291	331013	216920
Мадх'я-Прадеш	Пам'ятники Кхаджурахо	207896	72801	228361	81666	248943	93639
	Пам'ятники Санчі	152177	5365	175453	6540	201187	6955

З метою збереження та популяризації культурно-історичної спадщини Міністерством культури Індії визначено 6 культурних зон, кожна з яких має центр: Південна (центр – м. Тханджавур, шт. Тамілнад), Північна (м. Патіала, шт. Пенджаб), Північно-Центральна (м. Аллахабад, шт. Уттар-Прадеш), Східна (м. Колката, шт. Західний Бенгал), Північно-Східна (м. Дімапур, шт. Нагаленд), Західна (м. Удайпур, шт. Раджастхан).

Варто зазначити, що значна кількість об'єктів ЮНЕСКО в Індії пов'язана з певною релігією і є центром паломництва. Наявність цих об'єктів сприяє розвитку пізнавального, екскурсійного, релігійного туризму. Індійський субконтинент, в т.ч. долина річки Інд, є місцем зародження та розвитку давніх цивілізацій і поширення світових релігій – буддизму, індуїзму, сикхізму та джайнізму. Так, до культурно-історичних об'єктів, пов'язаних з індуїзмом, належать: печери Еллори, храми в Кхаджурахо, печери о. Елефанта, група монументів у Хампі, храм Сонця в Конарку, скельні укріття в Бхімбетці, група пам'яток Махабаліпураму та Паттадакалу; з буддизмом пов'язані такі об'єкти, як храмовий комплекс Махабодхі, печери Аджанти та печери Еллори, печери о. Елефанта, буддистські пам'ятники Санчі.

Висновки:

- Індія займає 7 місце в світі за забезпеченістю об'єктами Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, які виступають в якості туристсько-

рекреаційних домінант, про що свідчить аналіз даних по кількості їх відвідувань іноземними і внутрішніми туристами;

- аналіз територіальної диференціації культурної спадщини дозволив провести ранжування штатів Індії - виділено 5 груп штатів за забезпеченістю культурно-історичними об'єктами;
- наявність на території Індії значної кількості об'єктів, занесених до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, сприяє формуванню привабливого туристичного «образу» країни, популяризації даного туристського напрямку.

1. Бейдик О.О. Індія – гігант на півдні Азії. Подорож Індостаном // Країнознавство. Географія. Туризм. - 2011. - № 27 (704). – С. 3-14. 2.
2. Бейдик О.О., Грешнякова Т.В. Індія в об'єднанні БРІК: туристський вимір. // Географія та туризм: Наук. зб./Ред. кол.: Я.Б. Олійник (відп. ред) та ін. – К.: Альтерпрес, 2011. – Вип. 12. – С. 133-138.
3. Зорин И.В. Энциклопедия туризма: справочник / И.В. Зорин, В.А. Квартальнов. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 368 с.
4. Индия: страна и ее регионы / отв. ред. Е.Ю. Ванина . – 2-е изд., стереотип . – М. : Едиториал УРСС, 2004 . – 358 с.
5. Крицюнас В.-Р.Л. Геоисторическая парадигма и районирование мира // Вопросы экономической и политической географии зарубежных стран. Выпуск 13. Проблемы общественной географии. – М., 1993. – С. 95-113.
6. Максаковский В.П. Всемирное культурное наследие. – М.: Просвещение, 2003. – 608 с.
7. BlankeJ., ChiesaT.The Travel & Tourism Competitiveness Report 2010//World Economic Forum - Geneva, 2010. – 502 p.
8. Pedersen A. Managing tourism at World Heritage Sites. – Paris, 2002 – 96 p.
9. Fyall A., Leask A. Managing Visitor Attractions. – Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann, 2008 – 364 p.
10. The culture of India / edited by Kathleen Kuiper. - NY : Britannica Educational Pub., 2010. - 344 p.
11. Веб-сторінка Археологічного управління Індії - <http://asi.nic.in/>.
12. Веб-сторінка Міністерства статистики Індії - <http://www.mospi.nic.in/>.
13. Веб-сторінка ЮНЕСКО <http://whc.unesco.org/>.
14. Веб-сторінка Інституту дикої природи Індії - <http://www.wii.gov.in/>.

УДК 911.3

Починок П.М.

РОЗВИТОК ЛОГІСТИКИ ТУРИЗМУ В АЛЖИРІ

Аналізуються недоліки розвитку логістики туризму в АНДР, розглядаються шляхи поліпшення управління туристично–рекреаційною сферою. На підставі дослідження логістичного потенціалу ресурсної бази туризму, визначено перспективи подальших досліджень і розвитку логістичної стратегії сталого розвитку туризму в АНДР.

Ключові слова: логістика туризму, туристично–рекреаційна сфера, логістичний потенціал.